

Interdiszciplináris kapcsolatok a rendészettudományok és az alkalmazott nyelvészet között – különös tekintettel a törvényszéki nyelvészetre

TOLNAINÉ KABÓK Zsuzsanna

A rendészettudomány szerteágazó tudományközi, interdiszciplináris kapcsolatrendszerrel rendelkezik a rendészettudomány és az alkalmazott nyelvészet viszonylatában is. A törvényszéki nyelvészet önálló tudományterületként segíti a bűnüldözési tevékenységet. Egészen bizonyos, hogy a jövőben Magyarországon is kulcsfontosságú lesz a törvényszéki nyelvészek szerepe a nyomozásban. Éppen ezért látszik elkerülhetetlennek a törvényszéki nyelvész szakértők hiánypótló és innovatív képzésének beindítása. A legmegfelelőbb intézmény ehhez a Nemzeti Közszolgálati Egyetem lehetne.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara Idegennyelvi és Szaknyelvi Tanszékén angol rendészeti szaknyelvet tanítok nappali és levelező munkarendben tanuló hallgatóknak főiskolai docensként. Doktori fokozatomat a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Iskolájában szereztem 2009-ben. Disszertációm címe: *A magyar és az angol rendőrségi szakterület írott kommunikációjának korpuszalapú vizsgálata.*

A téma sajátossága miatt már a disszertációm írásakor szembesültem azzal a ténnyel, hogy aki ebben a témában szeretne tudományos értékű munkát végezni, annak több interdiszciplináris tudományterületet is tanulmányoznia kell. A releváns tudományágak közül felhasználtam a szociolingvisztika, a statisztika, a stilisztika, a statisztikai nyelvészet, a korpusznyelvészet, az informatika, a rendészettudomány, a szövegnyelvészet és a műfajelemzés módszertanát.

Jelen tanulmányomban azt szeretném bemutatni, hogy miként kapcsolódik össze két diszciplína – a rendészettudomány és az alkalmazott nyelvészet –, és hogyan alakult ki a külföldön már nagyon is elfogadott, Magyarországon is egyre jelentősebbé váló tudományág, a törvényszéki nyelvészet, amelyben a diszciplínán belül is jól elkülönülő interdiszciplináris tudományterületek tényanyaga és módszertana ötvöződik.

Diszciplína, interdiszciplináris kapcsolatok

A diszciplína minden tudományos tevékenység kognitív alapegysége. A rendészettudomány diszciplínája is része az általános tudományos tudásnak, tevékenységnek, de

nem az egyetlen kutatási keretet alkotja. Minden tudományágról, így a rendészettudományról is elmondható, hogy a tematikus tudományos kutatások a technológia fejlődésével új módszereket és fogalmi rendszereket alkalmaznak. Ennek során első lépésként létrejöhetnek interdiszciplináris kapcsolatok az egyes diszciplinák között. A folyamat következő szakasza, amikor egyik vagy másik interdiszciplináris terület olyan mértékben megerősödik, hogy önálló diszciplinaként fejlődik tovább, új tudományág jön létre. Ezt a folyamatot, vagyis egy új tudományág, a törvényszéki nyelvészet kialakulását, fejlődését a rendészettudomány és az alkalmazott nyelvésztudomány interdiszciplináris kapcsolata példáján szeretném bemutatni.

Katona Géza 2004-ben fogalmazta meg a következő definíciót: „A rendészettudomány interdiszciplináris képződmény, amelyet a tudományfejlődés ellentétesen ható tényezői, a tudományspecializáció és a tudományintegráció hozott létre, s aminek tárgya a rendészet.”¹

Christián László az NKE RTK-n, a Rendészetelméleti Kutatóműhely alakulásakor (2013. március 11.) a rendészetet tágabban értelmezte: „A rendészettudomány, mint a közigazgatási jogtudomány egy önállóságra törekvő ágazata, most van kibontakozóban. [...] A rendészettudományra vár az a feladat, hogy feltárja a rendészeti gyakorlatnak azokat a területeit is, amelyek nem illeszthetők a jogi jelenségek sorába, és pusztán a jogtudományoktól kölcsönzött módszerekkel nem is kutathatók.”²

Az alkalmazott nyelvészet általános definíciója így szól: „a nyelvészeti elméletek, módszerek vagy eredmények alkalmazása gyakorlati problémák megoldásához”.³ Mi lehetne közelebb a gyakorlathoz annál, mint amikor egy nyelvész a szaktudását a jog, a bűnüldözés szolgálatában hasznosítja?

A két diszciplína ötvöződött, létrejött az alkalmazott nyelvészet egyik új ága, a törvényszéki nyelvészet, illetve ahogyan még emlegetni szokták, az igazságügyi nyelvészet, amely az alkalmazott nyelvészet és a jog diszciplináját összekapcsoló, rohamléptekkel fejlődő tudományterület.

A rendészettudományok legfontosabb nyelvészeti segédtudománya, a törvényszéki nyelvészet

Először az 1960-as években hallhattunk róla, főként az angolszász területeken, de Magyarországon az akkori Belügyminisztérium is felhasználta a lehallgatások és a rezsimit támadó röpiratok elemzéséhez a törvényszéki nyelvészeket. A törvényszéki nyelvészet vagy igazságügyi nyelvészet fogalmát először Jan Svartvik, svéd nyelvész használta,⁴ aki 1968-ban egy gyanúsított nyilatkozatának elemzésével segítette a nyomozókat, de a törvényszéki nyelvészet módszereit nem igazán tekintették bizonyító erejűnek az 1990-es évekig.

1 Katona (2004) 12–18.

2 Christián (2013)

3 Crystal (2003) 74.

4 Svartvik (1968) 46.

Bár kezdetben nem tartották bizonyító erejűnek a nyelvészeti módszerek alkalmazását, ma már az egész világon sikeresen használják a törvényszéki nyelvészek szakvéleményeit törvényszéki bizonyítékként. Az igazságügyi nyelvészek segítenek többek között a bűncselekmények felderítésében, a nyelvi bizonyítékok feldolgozásában, a szerzőazonosításban, a dokumentumok eredetiségének megállapításában, nyelvi profilok készítésével a bűnözők azonosításában, búcsúlevelek, e-mailek stilisztikai elemzésében, mobilszövegek azonosításában, plágiumelemzésben, védjeggyel kapcsolatos problémák megoldásakor, fenyegető üzenetek hangazonosításakor, diskurzuselemzéskor, a gyanúsított nyelvi elemzésekor.

A szakterület rövid bemutatása

A törvényszéki nyelvészet az alkalmazott nyelvészet egyik gyorsan fejlődő ága, amely nyelvészeti ismereteket, alkalmazott nyelvészeti módszereket használ fel törvényszéki környezetben, tárgyalásokon, jogi eljárások során. A törvényszéki nyelvi szakértők segítenek megoldani bűncselekményeket többek között azzal is, hogy hozzájárulhatnak a vádlott bűnösségének vagy ártatlanságának tisztázásához. A törvényszéki nyelvészek abból az alapvetésből indulnak ki, hogy minden anyanyelvi beszélő rendelkezik a maga sajátos és egyéni nyelvhasználati változatával, idiolektusával. Ezt az idiolektust nagyon nehéz „álcázni”. Az idiolektus is segíthet a személyazonosításban, hiába torzíttja a hangját valaki. Mindenkire jellemző a szókinccse, bizonyos nyelvtani formák gyakori használata, a beszédtempója, nyelvjárása, a kedvenc szóhasználata. Ezek összehasonlító elemzése vezet a személyazonosításhoz.

Az igazságügyi nyelvészek három alapvető alkalmazási területen dolgoznak, amelyek a következők:

- az írott jogi szövegek értelmezése,
- a törvényszéki és bírósági eljárások nyelvhasználatának megértése,
- a bizonyítékok nyelvi elemzése.

A törvényszéki nyelvészet képes elérni, hogy valakit a bizonyítékok nyelvi elemzése után felmentsenek. A törvényszéki nyelvészekről a legkülönbébb esetekben kérhetnek szakvéleményt, beleértve az eljárással való visszaélést, a gyűlölködő leveleket, az internetes gyermekpornográfiával kapcsolatos levelek szerzőazonosítását, egy gyűjtőgató naplójának elemzését, a mobiltelefon-szövegek és a gyanúsított kihallgatásakor elhangzott szövegek összehasonlítását is. A törvényszéki szövegek a jogi nyelvi szövegek széles körét ölelik fel. Vizsgálható bármely jogi vagy büntetőjogi kontextusban felhasznált írott vagy szóban elhangzott szöveg (pl.: törvények, végrendeletek, bírósági ítéletek és idézések, kihallgatási jegyzőkönyvek, a bíró utasításai, rendőrségi tanúvallomások). A legfontosabb szövegek közé a következők tartoznak.

Vészhívás

Ez sohasem egy nyugodt, megfontolt telefonhívás. A törvényszéki nyelvi elemzést megnehezíti, hogy a habozás jelei, a hiányos vagy túlságosan rövid válaszok azokra is jellemzők, akik valóban egy vészhelyzetet jelentenek be, és azokra is, akik a hatóságokat meg akarják tévesztetni.

Fenyegető, zsarolólevelek

A váltásdíjat követelő levelek esetében is az jelent rendkívül nehéz feladatot a törvényszéki nyelvészeknek, hogy elemzéseiket nagyon gyorsan, ugyanakkor megbízhatóan kell elvégezniük.

Öngyilkosok levelei

A tapasztalatok szerint egy valódi öngyilkos nem ír hosszabb levelet, mint 300 szó, s az írás nem tartalmaz lényegtelen információt. Majdnem minden esetben egy konkrét személynek címezi, leírja a köztük lévő kapcsolatot. A levél írója azt szeretné levelével elérni, hogy őt az öngyilkosságba kergető személy szenvedjen, érezzen büntudatot.

Siralomházban tett javaslatok

A siralomházban írt nyilatkozatokra jellemző, hogy szerzőjük nem ismeri el a bűncselekményt. Azt bizonygatja, hogy ártatlan, becstelen tanúkat emleget, a hatóságokat is elmarasztalja, amiért őt halálra ítélték.

A nyelvi bizonyítékok lehetnek hangzó nyelviék és írásosak, ez alapján az első esetben beszélő személyről, a második esetben fogalmazóról/szerzőről beszélünk. Az elemzések célja a bírósági kihallgatások során az alábbi négy pontban foglalható össze:

- a beszélő személy profilalkotása,
- a fogalmazó/szerző profilalkotása,
- a beszélő személy azonosítása,
- a fogalmazó/szerző azonosítása.

A törvényszéki nyelvészek tevékenységét nem lehet leszűkíteni csupán a bűncselekmények nyomozásakor felhasznált módszerek egyikére, hiszen a törvényszéki szakértők a védelem céljait is szolgálhatják a védelmet erősítő bizonyítékokról megfogalmazott szakvéleményükkel. Ilyenkor rendszerint – a bizonyíték elemzése után alkotott szakvélemény alapján – a rendészeti szervek nyomozási eredménye kérdőjeleződik meg.

A törvényszéki nyelvészek munkáját az is rendkívül fontossá teszi, hogy a bűncselekmények nyomozati szakaszában a rendészeti szakember nem tudja eldönteni, hogy a tettes vagy a tanú vallomása megfelel-e az igazságnak, a hangfelvételen szereplő személy nem torzította-e el a hangját a megtévesztés érdekében. Ezeket a kétségeket

képes egy törvényszéki szakértő véleménye elosztatni. Ami a törvényszéki nyelvészek által nyújtott elemzések megbízhatóságát illeti, az a tárgyuktól függően nagyon különböző lehet. A hangazonosítás, amennyiben azt egy szakképzett fonetikus végzi, nagyon megbízható, bizonyító erejű lehet, ám ha a szerzőazonosításra gondolunk, a szöveg rövidege nagyban befolyásolhatja a megbízhatósági fokot. Itt inkább az tűnik eredményesnek, ha a szöveg elemzésekor azt állapítják meg, hogy ki NEM lehet a szerző.

A törvényszéki nyelvészek a rohamos elektronikai technikai fejlődés hatására „digitális nyelvi nyomozókká válnak”, így segítve a nyomozást. Egyre nagyobb igény jelentkezik a törvényszéki nyelvi szakemberek munkája iránt, akik képesek megoldani az egyre növekvő számú, internetes, szóbeli és írott formában elkövetett bűncselekményekhez köthető, online, névtelenül megvalósuló interakciók törvényszéki nyelvészeti elemzését.

A törvényszéki nyelvészet legfontosabb feladatai

Ez egy nagyon összetett, sokféle tudományággal interdiszciplináris kapcsolatban lévő szakterület, amely sokféle, alkalmazott nyelvészeti módszerekkel megoldható feladatot lát el, amelyek hozzájárulhatnak egy nyomozás sikeréhez.

Csak néhány példa:

- szóbeli és írott nyelvi bizonyítékok feldolgozása,
- szerzőazonosítás,
- dokumentumok eredetiségének megállapítása,
- nyelvi profilok készítésével a bűnelkövetők azonosítása,
- búcsúlevelek, e-mailek stilisztikai elemzése,
- mobilszövegek szerzőazonosítása,
- zaklatólevelek elemzése,
- zsarolólevelek, szóbeli üzenetek elemzése,
- gyűlöletkeltő szövegek szerzőazonosítása,
- hamisítási ügyekhez kapcsolódó dokumentumok szerzőazonosítása,
- csalási ügyekhez tartozó dokumentumok szerzőazonosítása,
- biztosítási ügyekhez kapcsolódó iratok szerzőazonosítása,
- a plágium bizonyítása,
- fenyegető üzenetek hangazonosítása,
- diskurzuselemzés,
- nyelvi bűncselekmények nyomozása,
- netes bűncselekmények nyomozása,
- nyelvészeti szakvélemények készítése.

Természetesen a fenti lista nem lehet teljes, hiszen a rendészettudomány szerteágazó tudományközi kapcsolatrendszerrel rendelkezik az alkalmazott nyelvészettel is. Egészen bizonyos, hogy a jövőben ez a lista bővülni fog. A szerzőazonosítást stilometriának is szokták nevezni. Ilyenkor „nyelvi ujjlenyomat-elemzés” zajlik.⁵ Fontos, hogy

⁵ Ránki (2014)

az elemzés során tanulmányozzuk az elkövető írott vagy beszélt produktumát, így releváns információt kapunk az illető koráról, neméről, iskolai végzettségéről, vallási vagy spirituális meggyőződéséről, földrajzi és társadalmi-gazdasági helyéről, kulturális és etnikai hovatartozásáról. A nyelvi ujjlenyomat koncepciója szerint minden emberi lény másképp használja a nyelvet, és e különbségek eredményezik a számos egyedi ismeretjellegű hordozó nyelvi ujjlenyomatot. Egy személy nyelvi ujjlenyomata rekonstruálható az egyén napi írásbeli és szóbeli interakciói, személyiségjegyei, szituációs változók és fiziológiai markerek (pl. vérnyomás) alapján.

Nem esett szó még a törvényszéki transzkripcióról, amelynek két fő típusa van: az írásos dokumentumok és a video- vagy audiobejegyzések. A pontos, megbízható szöveges transzkripció fontos, mert a szöveg válik bizonyítékká. Ha a transzkripció rossz, a bizonyítékok megváltoznak, alkalmatlanokká válnak a törvényszéki eljárásokban való felhasználásra. Nagy problémát jelent a törvényszéki nyelvészek számára, hogy minden típusú transzkripció eljárás egy sor problémát vet fel. A kézzel írott dokumentum tartalmazhat kétértelmű szavakat, a kézírás lehet olvashatatlan. Ha a dokumentum másolt, öregebbnek látszódhat. Az audio- és videodokumentumokban lehetnek ismétlések, értelmetlen szavak, összefüggéstelen motyogás. Nehezítheti az átírást a hangos háttérzaj (sírás, nevetés, egyéb hanghatások). Ezek a körülmények természetesen negatívan befolyásolhatják az átírás megbízhatóságát, így annak bizonyítékként történő felhasználását.

A legtöbb felnőtt beszéde és írása is visszatükrözi születési helyének nyelvi sajátosságait, dialektusát, elsősorban a szóbeli beszédaktusok, de mindannyiunk írásbeli kommunikációs stílusát is befolyásolják a gyermekkorban tanultak. A szóbeli vagy írásbeli közlés tartalma a korra és a nemre is enged következtetni. Sokszor előfordul, hogy a bűnelkövető megpróbálja álcázni a nemét, de egy nyelvész számára nem nehéz feladat annak megállapítása, hogy az elkövető nő, ha a közlendője érzelmekben gazdagabb, részletezőbb, udvariasabb, kevesebb tabuszt tartalmaz, és kevesebb magabiztosságot tükröz. A nők gyakrabban kérnek bocsánatot írásos megnyilatkozásaikban. Ha szóbeli vagy írásbeli közlésre választékosabb stílus, nagyobb szókincs, absztrakt logika jellemző, a bűnelkövető iskolai végzettsége magasabb. Amennyiben a közlésben különleges szóhasználat fordul elő, a törvényszéki nyelvész következtetni tud az elkövető személyiségére, motivációjára, pszichés stabilitására.

A számítógépes korpusznyelvészet⁶ a szerzőség elbírálása érdekében lehetőséget nyújt arra is a törvényszéki nyelvészeknek, hogy az aktuális kommunikációs eszközöket (hang, mondatszerkezet, köznyelvi stílus, szókincs, központosítás, helyesírás és nyelvtan) egy ismert korpusz sajátosságaival összehasonlítsák. Összefoglaló definíciót olvashatunk doktori disszertációmban: „A korpuszt gondosan összeválogatott, reprezentatív, elektromos formában tárolt, nyelvészeti vizsgálatra alkalmas szövegfájlok (a számítógépen fájlnev.txt) alkotják.”⁷

6 Definíció: A nyelvészeti kutatások estében legjobban felhasználható korpuszdefiníciót a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Korpusznyelvészeti Osztályán fogalmazták meg: „A korpusz ténylegesen előforduló írott vagy lejegyzett beszélt nyelvi adatok gyűjteménye.” Forrás: www.nytud.hu

7 Tolnainé Kabók (2009) 71.

A számítógépes bűnözés egyre terjed. A hackerek írott kódot használnak számítógépes rendszerek feltöréséhez. Egy tapasztalt törvényszéki számítógépes nyelvész a kód alapján következtetni tud a bűnelkövetők személyére.

A törvényszéki nyelvészet az alkalmazott nyelvészet egyik specifikus ága, amely a tudományos nyelvészeti módszerek alkalmazásával segíti az igazságszolgáltatás munkáját. A törvényszéki nyelvészeti elemzések megbízhatóságát sok tényező befolyásolja. Sokszor előfordul, hogy a vizsgálandó dokumentumok (például a váltságdíjat követelő üzenetek, fenyegető levelek, telefonhívások) túl rövidek. A modern alkalmazott nyelvészeti módszerek, a korszerű fonetikai technológiák és a magasan képzett törvényszéki fonetikusok szakszerű munkája ennek ellenére nagyon megbízható bizonyítékokat szolgáltat a törvényszéki munkához. Világszerte megfigyelhető tendencia, hogy a bűnügyi laboratóriumokban törvényszéki nyelvészeket is alkalmaznak, legyen szó akár a vád, akár a védelem munkájának segítségéről.

A törvényszéki nyelvészet interdiszciplináris területei

A törvényszéki nyelvészet nem homogén, magában foglal egy sor segédtudományt. Minden elemzés esetében el kell döntenie a törvényszéki nyelvésznek, hogy az alkalmazott nyelvészet melyik területének módszertanát lehet a leghatékonyabban felhasználni. Ezek közül csak a legfontosabbakat említeném meg.

Számítógépes törvényszéki korpusznyelvészet

A legmodernebb számítógépes nyelvészeti eszközöket, a hatalmas nyelvészeti korpuszokat, a korpuszelemzés módszereit felhasználva a törvényszéki nyelvészek egyre pontosabb nyelvi bizonyítékelemzésre képesek. Létrehozták már a búcsúlevelek, az emberrablási üzenetek hatalmas adatbázisát (korpuszát), amelynek felhasználása növeli a megbízhatóságot. Felhasználják a statisztikai eljárásokat (pl. faktoranalízis) is a törvényszéki statisztikai vizsgálatok során. Példaként említhetjük Pápay Kinga⁸ tevékenységét.

Törvényszéki fonetika

A modern technológia világában számos módszer létezik a hang alapján, igen nagy megbízhatósággal végezhető személyazonosításra. Törvényszéki fonetikus hangfelvételen alapján készített szakvéleményét egyre hatékonyabban használják fel a legkülönbözőbb bűnügyekben. A legtöbb felnőtt megtartja beszédstílusában azokat a helyi sajátosságokat, amelyeket gyermekkorában az adott földrajzi régióban élve megtanult. Írásbeli kommunikációja kevesebb ilyen „emléket/nyomot” tartalmaz. A személyazonosításkor nagyon jól felhasználható ez a sajátosság. Ami a hangazonosítási munká-

8 Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolája Büntető Eljárásjogi és Kriminálisztikai Tanszék – valószínűségi skálákkal, az ún. Bayes-analízissel, illetve az azon alapuló azonosításfelfogás fogalmával foglalkozik. Az analízis az ún. valószínűségi arányszám meghatározásán alapul, amely lehetővé teszi a bizonyíték értékének kifejezését két hipotézis valószínűségének összehasonlításával. Lásd: Pápay (2007) 102–113.

kat illeti, itt is több szakterület szakértőinek szoros együttműködésére van szükség. Az elkövető azonosításakor a törvénytudományi dialektológia is segíti a hangfelismerést és hangazonosítást.

Törvénytudományi dialektológia

A törvénytudományi dialektológia a hangfelismeréskor jut döntő szerephez. Régebben meghatározóbb volt a szerepe, mert a lakosság kisebb mobilitása miatt mindenki jobban meg tudta őrizni eredeti nyelvi sajátosságait, amelyek alkalmasak voltak a szerzőazonosításra. Manapság a televízió és az internet egységesítő szerepe felerősödött, egyfajta standardizálódott nyelvállapot jött létre, ezért a megbízhatóság érdekében fokozottan együttműködnek az egzakt módszerekkel dolgozó törvénytudományi fonetikusokkal.

Törvénytudományi fonológia

A kriminalisztikai fonológusok feladata a beszélő személy azonosítása vagy a lehetséges beszélők közül való kizárása. Az akusztikai-fonetikai elemzést nehezíti, hogy a beszélő személy szándékosan törekszik arra, hogy a hangját ne lehessen felismerni, továbbá hogy az inkriminált hanganyagok gyakran igen rövidek, és a felvételek zajos körülmények között készültek. Néha a technika is a fonetikusok ellen dolgozik, hiszen a különböző technikákkal készült felvételek mind levágnak valamennyit a hangzó beszéd frekvenciatartományából. Egy túszejtésnél vagy egyszerű „váltásdíjtárgyalásoknál” is szükséges egy hangtani specialista, de gyilkossági eseteknél felmerülhet bizonyítékként telefonos beszélgetés hangfelvétele is. Céljuk pedig a beszélő személy profilalkotása, a fogalmazó vagy szerző profilalkotása, és nem utolsósorban az azonosításuk.

Törvénytudományi diskurzuselemzés

A diskurzusanalízis írott vagy hangzó szövegek szerkezetének vizsgálatát végzi abból a célból, hogy szerzőjét ilyen szerkezeti szempontokat figyelembe véve azonosítani lehessen. A törvénytudományi diskurzuselemzők szoros együttműködésben dolgoznak a törvénytudományi stilisztikai szakemberekkel. Ez a munka sokszor sok időt vesz igénybe. Maga az elemzés, majd az ezt követő írásbeli szakvélemény megfogalmazása és a bíróságon történő ismertetése néhány naptól akár hónapokig is elhúzódhat a szöveg hosszúságától függően.

A kriminalisztikai szövegnyelvszaktudományokhoz köthető, írásos dokumentumokat elemeznek (névtelen zsarolólevelek, fenyegető levelek, egyszerű rajongói zaklatólevelek, búcsúlevelek, SMS-ek, chatbeszélgetések, blogbejegyzések). Az internet általánossá válása megkönnyíti a bűnelkövető dolgát, mert grafológiai elemzés nem valószínűsíthető meg. Mégis segíthet a törvénytudományi szövegelemző, mert közreműködése szűkítheti a gyanúsítottak körét. Összehasonlító vizsgálattal azonosíthatja a szerző személyét, ha átfedéseket tár fel a vallomás és az elemzett szövegek szóhasználatában.

Törvénytársasági stilisztika

Nagy hatásfokkal használható fel – a diskurzuselemzéssel együtt – a szerzőazonosításra, a plágiumművek leleplezésére.

Törvénytársasági pszicholingvisztika

A törvénytársasági pszicholingvisztikai kutatások fontosságát sem lehet elvitatni a bűnelkövetői magatartás megítélésakor. A 20. század utolsó harmadától kezdve egyre tökéletesedett a nyelvi funkciók és a különböző karaktertípusok, egyéni stílusjegyek közötti szoros kapcsolat kimutatása. A törvénytársasági pszicholingvisztika azon feladatok megoldásában segít, amikor a nyelvészeti nyomozást ki kell terjeszteni pszichológiai területekre is. Például az impulzivitás, a düh, a szorongás, a mánia, a depresszió, a paranoia, a szadizmus, a nárcizmus fogalmának pontos tisztázása nélkül sok bűncselekményre nem találnának magyarázatot, vagy nem tudnának előre jelezni egy adott viselkedést. Ez a szakterület a 20. század harmincas éveitől vált egyre fontosabbá.

Törvénytársasági szociolingvisztika

A beszélt és írott árnyalatok, a nyelvtan használata, a generációs jellemzők még akkor is kimutathatók, ha a bűnelkövető álcázni szeretné magát. A szókinccs, a mondat bonyolultsága, az elvont logika és a kifinomult szóhasználat magasabb iskolai végzettségre, magasabb társadalmi státuszra utal. A törvénytársasági szociolingvisztikai kutatási módszerekkel nagyobb valószínűséggel lehet a bűnelkövetőt azonosítani.

Törvénytársasági profilalkotás

Pár évtizede a bűnüldöző szervek úgy találták, hogy a büntetőjogi profilalkotás egyre fontosabb része a gyanúsított listák szűkítési folyamatának. Úgy tartják, hogy a törvénytársasági pszichológiai profilalkotás felhasználása az elkövető személyazonosságának megállapításakor az FBI Viselkedéstudományi Laboratóriumától (Behavioral Science Laboratory) származik, ahol a pszichológia és a kriminológia szakemberei dolgoztak együtt. Egészen a közelmúltig azonban az ilyen profilalkotáskor nem vették megfelelő mértékben figyelembe a nyelvi nyomokat. Az utóbbi időben az ilyen jellegű munkába bevonják a törvénytársasági nyelvészt is, ezzel is növelve a nyomozás hatékonyságát.

A törvénytársasági nyelvészet helyzete Magyarországon

Ahogy a cikk irodalomjegyzékéből is látható, Magyarországon már az 1980-as évek elején is neves nyelvészek, kutatók foglalkoztak a törvénytársasági nyelvészet kutatásával. Nagy Ferenc első e tárgyú, a mai napig is jelentősnek számító, *Kriminalisztikai szövegnyelvészet* című munkája alapműnek számít, tulajdonképpen az utolsó összefoglaló

műként tartják számon. Az ezt követő időszakban erről a tudományterületről kizárólag tanulmányok jelentek meg.

Ki kell emelni két nyelvész szakértőt, Szakácsné Farkas Judit és Vágó Jánosné⁹ munkásságát, de igazi előrelépés a nagyon gazdag külföldi szakirodalom feldolgozásában, az újabb törvényszéki nyelvészeti kutatások beindításában csak a legutóbbi években figyelhető meg. Ebben a munkában kiemelkedő jelentőségű az *E-nyelv Magazin* működtető Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda¹⁰ tevékenysége. 2011-ben úgy döntöttek, hogy bevezető számukat a törvényszéki nyelvészeti szakterület bemutatásának szentelik. Olyan szakértők nevét és tanulmányait ismerhettük meg, mint Ránki Sára¹¹ (a tudományterület történetének hazai áttekintése), Hugyeczné Enikő Henriett¹² (nyelvi profilalkotás), Tatár Zoltán¹³ (kriminalisztikai fonetika) és Nagy Levente¹⁴ (a nyelvész szakértői státusz meghatározása).

Nagy Levente¹⁵ az *E-nyelv Magazin* honlapján megtalálható tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy a szakértői területek sorában sem az igazságügyi nyelvészet, sem pedig a kriminalisztikai nyelvészet nem szerepel önálló szakterületként.¹⁶ A már említett két bejegyzett törvényszéki nyelvész szakértőt is (Szakácsné Farkas Judit és Vágó Jánosné) a nyelvészet területén tartják számon. Sok neves külföldi egyetem gyakorlatától eltérően Magyarországon nincs olyan felsőoktatási intézmény, ahol törvényszéki nyelvész szakembereket képeznének, így az utánpótlás biztosítása is kérdéses.

A törvényszéki nyelvészettel foglalkozó nemzetközi szervezetek

A tudományágnak már önálló szakmai szervezete (Törvényszéki Nyelvészek Nemzetközi Szövetsége – IAFL), saját folyóirata (*International Journal of Speech, Language and the Law*) és kétévente megrendezett nemzetközi konferenciája is van. Emellett nyelvészeti képzések moduljaként, de önálló alap- és mesterszakként is jelen van a világ számos nagy felsőoktatási intézményében, és külön tankönyv is született már kifejezetten igazságügyi nyelvész szakértők számára.

9 Szakácsné Farkas-Vágó (1988) 93–95.

10 www.mfa.gov.hu/

11 Fekete (2014)

12 Hugyeczné (2012)

13 <http://e-nyelvmagazin.hu/2011/08/30/kriminalisztikai-fonetika/>

14 Nagy L. (2011) 140–144.

15 Nagy Levente: angolnyelv-tanár és alkalmazott nyelvészet szakos bölcsész, szakfordító és tolmács. A Manyszi munkatársa, a Magyar Szemiotikai Társaság titkára, az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda fordítója. Érdeklődési területe: az igazságügyi nyelvészet, a fordítástudomány. Jelentősebb publikációi: *Ablak a szöveg mélyére, Az igazságügyi nyelvészet jelene.* (2008); *Jellemző szövegjegyek a szemiotikai-nyelvészeti szakértői munkában* (2007). Kedvelt szabadidős tevékenységei: tenisz, gitár, társasági lét, olvasás. A szerző írásai az e-nyelvmagazin.hu oldalon: *Az igazságügyi nyelvészetről, A nyelvész szakértő és a nyelvész szakértői vélemény.*

16 9/2006. (II. 27.) IM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről

Törvénytárszékai Nyelvészek Nemzetközi Szövetsége – The International Association of Forensic Linguists (IAFL)

Az IAFL egy olyan szakmai szervezet, amely elsősorban a törvénytárszékai nyelvészet területével foglalkozik.

FBI Laboratory Services¹⁷

Mint a világ legnagyobb és legátfogóbb kriminalisztikai laboratóriumainak egyike, az FBI Laboratórium igazságügyi és technikai szolgáltatásokat nyújt a nyomozás minden szegmensében, így a törvénytárszékai nyelvészet területén is, legfőképpen a szerzőazonosításban.

Törvénytárszékai Szolgálat – Forensic Science Service¹⁸

Az Egyesült Királyságban is működik egy hasonló intézmény a belügyminisztérium kezei alatt: Forensic Science Service, s annak egy, a törvénytárszékai nyelvészeti vizsgálatok elvégzésére alkalmas részlege.

Nyelvi Bizonyítékok Intézete – Institute for Linguistic Evidence

Ez a tudományos kutatóintézet 1998-ban, Birminghamban jött létre azzal a céllal, hogy a törvénytárszékai nyelvészeti kutatásokhoz új vizsgálati módszereket dolgozzon ki. Célja továbbá, hogy a bizonyítékok azonosításakor, a szerzőazonosításakor a nyelvészeti feladatok magas szintű megoldásával segítse azt a folyamatot, amely töretlen fejlődésnek indult (nevezetesen a törvénytárszékai eljárásokban a törvénytárszékai nyelvész szakvéleményét fogadják el bizonyító erejűnek). Különösen fontosnak tartják a legkülönbözőbb elemzési technikák kidolgozását, valamint a törvénytárszékai számítógépes nyelvészet gyors fejlesztését.

Törvénytárszékai Fonetikusok Nemzetközi Szervezete – The International Association for Forensic Phonetics and Acoustics (IAFPA)

Nemzetközi konferenciák, továbbképzések megszervezésével, tudományos kutatásokkal segíti a szakemberek munkáját. Ez a tevékenység különösen ott kiemelt jelentőségű, ahol nincsenek szervezett keretek az igazságügyi nyelvészek szakszerű képzésére, mint például Magyarországon.

17 www.fbi.gov/hq/lab/labhome.htm

18 www.forensic.gov.uk/forensic_t/inside/about/index.htm

The Forensic Linguistics Society

Az Egyesült Királyságban létrehozott új szervezet, amely elsősorban a szerzőazonosítás, az írott és hangzó szövegek elemzésére helyezi a hangsúlyt.

Konklúzió

Örvendetes tény, hogy a törvényszéki nyelvészet jelentősége napjainkban is nő. Egyre bővül azon tényleges és potenciális témakörök száma, amelyek kapcsán a törvényszéki nyelvészek munkájára szükség van. Azt gondolom, hogy joggal lehetünk optimisták, ha elolvassuk az ELTE BTK-n 2014 novemberében szervezett igazságügyi nyelvészeti előadássorozat programját, hiszen nagyon neves nyelvészek, törvényszéki nyelvészek, tudományos kutatók és egyéb szakemberek számolnak be legújabb kutatási területükről.

- Dr. Balázs Géza egyetemi tanár (ELTE): *Bevezetés az igazságügyi nyelvészetbe*
- Dr. Gósy Mária egyetemi tanár (MTA NYTI–ELTE): *Beszédtudomány és igazságügyi nyelvészet*
- Dr. Gocsál Ákos egyetemi tanár (PTE): *Szólj, s megmondom, ki vagy – avagy: mit tudunk meg a beszélőről hangja alapján? (Életkorbecslés, a beszélő nemének megállapítása a hangja alapján, a személyiségével kapcsolatos következtetések vizsgálata)*
- Dr. Beke András tudományos kutató (MTA NYTI) – Dr. Neuburger Tilda tudományos kutató (MTA NYTI): *A gépi beszélőfelismerés elmélete és gyakorlati algoritmusai*
- Tóth Eszter PhD-hallgató (SZTE): *Nyelvészet profilból – névtelen, fenyegető levelek szerzőségének vizsgálata*
- Dr. Balázs Géza egyetemi tanár (ELTE) – Nagy Levente Péter igazságügyi nyelvész szakértő (Manysi): *Esettanulmányok*
- Tatár Zoltán hangszakértő – Varga Zoltán hangszakértő: *Hangtechnikai szakértés*
- Tatár Zoltán hangszakértő – Varga Zoltán hangszakértő: *Beszélőazonosítás, kriminalisztikai fonetika*
- Dr. Arató Balázs ügyvéd (Arató Ügyvédi Iroda): *Nyelvészeti szakvélemény a nyomozati és a büntetőeljárásban*

Remélhetőleg a jövőben egyre több hasonló programot szerveznek a szakterület kiváló szakértői. Rendkívül izgalmas feladatnak látszik a törvényszéki nyelvészet rohamos ütemű fejlődésének követése. Egészen biztosra vehető, hogy a jövőben tovább növekszik majd ennek az interdiszciplináris tudományágnak a bűnüldözésben betöltött szerepe, a törvényszéki nyelvészeket egyre szélesebb körben be fogják vonni mindazon feladatok megoldásába, amelyek nyelvészeti szakértelmet igényelnek. Véleményem szerint célszerű lenne a törvényszéki nyelvészek képzését intézményes keretek között beindítani. A téma specifikussága miatt feltétlenül szükség volna az ELTE Bölcsészettudományi Kar Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének és az NKE Rendészettudományi Karának szoros együttműködésére.

IRODALOMJEGYZÉK

Magyar nyelvű szakirodalom

- Christián László (2013): *A rendészeti Kutatóműhely alakuló gyűlésének jegyzőkönyve*. Budapest, NKE.
- Crystal, David (2003): *A nyelv enciklopédiája*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Fenyvesi Csaba (2003): *A kriminalisztika mint tudományág és mint egyetemi tantárgy*. Forrás: www.matud.iif.hu/03feb/fenyvesi.html
- Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián (2004): *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Fekete Gy. A. (2014): Nyelvi ujjlenyomatunkból alkot profilt az ügyészségnek. In: *Népszabadság*, február 25.
- Fodor István (2001): *Mire jó a nyelvtudomány?* Budapest, Balassi Kiadó.
- Gósy Mária (2004): Alkalmazott fonetika. In: *Fonetika, a beszéd tudománya*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Herke Csongor – Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba (2005): *Kriminalisztika – Tankönyv és Atlasz*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Hugyecznik Henriett (szerk.) (2012): *Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához*. Budapest, Tinta Kiadó.
- Katona Géza (2004): A rendészet fogalma és tagozódása. In: *Rendvédelmi Füzetek*, 2. sz. 12–18.
- Kontra Miklós (1999): *Közérdekű nyelvészet*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Kontra Miklós (2003): Nyelv és jog. Igazságügyi nyelvészet. In Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kontra Miklós (2009): Hasznos nyelvészet. In: *Magyar Nyelv*, 105. évf. 1. sz. 78–84.
- Kop-Nagy Ferenc (1980): *Kriminalisztikai szövegnyelvészet*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kovács László (szerk.): *Hálózat kutatás – Hálózatok a társadalomban és a nyelvben*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Levente Péter (2011): Igazságügyi nyelvészet. In Balázs Géza (szerk.): *Nyelvészetről mindenkinek*. Budapest, Inter Nonprofit Kft.
- Nagy Ferenc (1980): *Kriminalisztikai szövegnyelvészet*. Budapest, Akadémia Kiadó.
- Nagy Levente (2011): Igazságügyi nyelvészet. In Balázs Géza (szerk.): *Nyelvészetről mindenkinek*. Budapest, Inter Nonprofit Kft.
- Osvald Csilla – Sára Katalin (1996): *Az igazságügyi szakértők kézikönyve*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Pápay Kinga (2007): Valószínűségi skálák az igazságügyi nyelvészetben. In Várad Tamás (szerk.): *I. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Szakácsné Farkas Judit (2010): Közveszéllyel fenyegetés, illetve zaklatás és becsületsértés bizonyítása nyelvész-szakértői módszerekkel. In: *Rendészeti Szemle*, 58. évf. 3. sz. 116–126.
- Szakácsné Farkas Judit – Vágó Jánosné (1988): A kriminalisztikai nyelvész szakértő munkája. In: *Belügyi Szemle*, 26. évf. 4. sz. 93–95.
- Tolnainé Kabók Zsuzsa (2009): *A magyar és az angol rendőrségi szakterület írott kommunikációjának morfoszintaktikai, statisztikai és korpuszelemzéses vizsgálata*. Doktori disszertáció. Pécs, PTE Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Iskola.

Angol nyelvű szakirodalom

- Baldwin, John R. – French, Peter (1990): *Forensic phonetics*. London, Pinter Publishers.
- Broeders, A. P. A. (1999): Some Observations on the Use of Probability Scales in Forensic Identification. In: *The International Journal of Speech, Language and the Law*, Vol. 6. No. 2. 228–241.
- Broeders, T. (1999). Foreword. In: *The International Journal of Speech, Language and the Law*, Vol. 6. No. 2. 211–213.

- Champod, C. – Evett, I. W. (2000): Commentaries. In: *The International Journal of Speech, Language and the Law*, Vol. 7. No. 2. 238–243.
- Coulthard, Malcolm – Johnson, Alison (2010a): *The Routledge Handbook of Forensic Linguistics*. New York, Routledge.
- Coulthard, Malcolm – Johnson, Alison (2010b): *A Handbook of Forensic Linguistics: Language in Evidence*. London, Routledge.
- Ellis, S. (1994): Case report: The Yorkshire Ripper Enquiry, Part 1. In: *Forensic Linguistics*, Vol. 1. No. 2. 197–206.
- Fairclough, N. (1989): *Language and Power*. London, Longman.
- Geracimos, Ann (2006): CSI: Language Analysis Unit; Forensic Linguists Solve Crime Using English Mastery. In: *The Washington Times*, január 16.
- Gibbons, John (2003): *Forensic Linguistics: An Introduction to Language in the Justice System*. Oxford, Blackwell.
- Gibbons, John et al. (eds.) (2004): *Language in the Law*. New Delhi, Orient Longman.
- Gibbons, John – Turell, M. Teresa (eds.) (2008): *Dimensions of Forensic Linguistics*. Amsterdam, John Benjamins.
- Grant, Tim (2008): Quantifying evidence in forensic authorship analysis. In: *Journal of Speech, Language and the Law*, Vol. 14. No. 1.
- Grant, Tim – Baker, Kevin (2001): Reliable, valid markers of authorship. In: *Forensic Linguistics*, Vol. 8. No. 1. 66–79.
- Hollien, H. (2002): *Forensic Voice Identification*. New York, Harcourt.
- Hoover, D. L. (2001): Statistical Stylistics and Authorship Attribution: an Empirical Investigation. In: *Literary and Linguistic Computing*, Vol. 14. No. 4. 421–44.
- Koenig, B. J. (1986): Spectrographic voice identification: a forensic survey. In: *J. Acoust. Soc. Am.*, Vol. 79. No. 6. 2088–2090.
- Koolwaaij, J. (1999): On Decision Making in Forensic Casework. In: *The International Journal of Speech, Language and the Law*, Vol. 6. No. 2. 242–264.
- Koppel, Moshe – Argamon, Shlomo – Shimoni, Anat Rachel (2002): Automatically Categorizing Written Texts by Author Gender. In: *Literary and Linguistic Computing*, Vol. 17. No. 4. 401–412.
- Maley, Y. (1994): The Language of the Law. In Gibbons, John (ed.): *Language and the Law*. London, Longman.
- McGehee, F. (1937): The reliability of the identification of the human voice. In: *Journal of General Psychology*, No. 17. 249–271.
- McMenamin, G. (1993): *Forensic Stylistics*. Amsterdam, Elsevier.
- Nolan, F. – Grabe, E. (1996): Preparing a voice lineup. In: *Forensic Linguistics*, Vol. 3. No. 1. 74–94.
- Pennycook, A. (1996): Borrowing others words: text, ownership, memory and plagiarism. In: *TESOL Quarterly*, No. 30. 201–230.
- Shuy, R. (1993): *Language Crimes*. Oxford, Blackwell.
- Shuy, R. (2006): *Linguistics in the Courtroom: A Practical Guide*. New York, Oxford University Press.
- Shuy, R. (2001): Discourse Analysis in the Legal Context. In Schiffrin, Deborah – Tannen, Deborah – Hamilton, Heidi E. (eds.): *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford, Blackwell.
- Sjerps, M. – Biesheuvel, D. B. (1999): The Interpretation of Conventional and ‘Bayesian’ Verbal Scales for Expressing Expert Opinion: A Small Experiment Among Jurists. In: *The International Journal of Speech, Language and the Law*, Vol. 6. No. 2. 214–227.
- Svartvik, Jan (1968): *The Evans Statements, a Case for Forensic Linguistics*. Goteborg, University of Goteborg.

Internetes források

Coulthard, Malcolm (2005): *Some Forensic Applications of Descriptive Languages*. Forrás: www.business-english.ch/downloads/Malcolm%20Coulthard/Forensic.applications.pdf
Dahl, Dick (2008): *Forensic Linguists Make a Science of Syntax*. Forrás: www.lawyersweekklyusa.com/index.cfm/archive/view/id/430469
Tiersma, Peter: *What is Forensic Linguistics?* Forrás: <http://languageandlaw.org/FORENSIC.HTM>
<http://fbi.gov/hq/lab/labhome.htm>
<http://youtube.com/watch?v=ny4JN1DjWoc>
http://forensic.gov.uk/forensic_t/inside/about/index.htm
<http://rogershuy.com/>
www.gyorplusz.hu
www.nytud.hu
www.mfa.gov.hu/

Jogszabályok

3/1986. (II. 21.) IM rendelet az igazságügyi szakértők díjazásáról
1995. évi CXIV. törvény az igazságügyi szakértői kamaráról
2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről
210/2005. (X. 5.) Korm. rendelet az igazságügyi szakértői névjegyzék vezetéséről
9/2006. (II. 27.) IM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képezési és egyéb szakmai feltételekről
31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet az igazságügyi szakértői működésről

SUMMARY

Interdisciplinary Relationships between Police Science and Applied Linguistics – Focusing on Forensic Linguistics

TOLNAINÉ KABÓK Zsuzsanna

There are interdisciplinary relations between Law Enforcement and Applied Linguistics. Forensic linguistics as an independent discipline helps law enforcement activities. Quite certain that in the future the role of forensic linguistics in law enforcement will grow in Hungary too. That is why it seems to be indispensable to introduce an innovative post-gradual training of forensic linguists. The most suitable institution for this purpose could be the National University of Public Service.